

Knurów, 26 stycznia 2024 r.

dr hab. Adrian Siadkowski, prof. AWSB

Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej

Wydział Nauk Stosowanych

asiadkowski@wsb.edu.pl

RECENZJA

osiągnięcia i dorobku naukowego

w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie dra Jarosława Stelmacha

1. Podstawa prawna

Rada Doskonałości Naukowej, działając na podstawie art. 221 ust. 4 ustawy z dnia 20 lipca 2019 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2023 r. poz. 742, zwanej dalej „ustawą”), poinformowała w piśmie z dnia 12 października 2023 r. (sygn. DRKN.Z5.400.156.202) o wyznaczeniu części składu komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr. Jarosławowi Stelmachowi w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie, wszczętym w dniu 28 sierpnia 2023 r. Komisja habilitacyjna została powołana na mocy uchwały nr 76/RDN NoB/2023 z dnia 25 października 2023 r. przez Radę Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” WAT, na podstawie art. 221 ust. 5 *Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku, Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.).

Przedłożona dokumentacja świadczy o spełnieniu formalnych wymagań przedmiotowego postępowania.

Wobec powołania na funkcję recenzenta w komisji habilitacyjnej przygotowano niniejszą recenzję oceniającą, w szczególności w myśl art. 221 ust. 8 *ustawy*, czy osiągnięcia naukowe osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 *ustawy*, a także zawierającą ocenę pozostałego dorobku naukowego i aktywności naukowej Habilitanta oraz wniosek końcowy.

2. Charakterystyka naukowa Habilitanta

Przedstawiając sylwetkę naukową dra Jarosława Stelmacha, należy wskazać istotne, moim zdaniem, powiązanie pomiędzy działalnością naukową, dydaktyczną i ekspercką a wojskowym wykształceniem i aktywnością zawodową. Podstawowe zadania szkoleniowe pododdziałów Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju, to w istocie działalność dydaktyczna, która u Habilitanta została zainicjowana z chwilą rozpoczęcia służby wojskowej po ukończeniu studiów w Wyższej Szkole Oficerskiej imienia generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu w 1998 roku. Następnie kontynuowana w strukturach wojsk aeromobilnych na stanowisku dowódcy plutonu / kompanii i w ramach zadań służbowych w jednostkach terenowych i specjalnych Żandarmerii Wojskowej.

Szczególnie aktywny wymiar prowadzonych zadań dydaktycznych, poszerzonych o działalność naukową rozpoczął się 1 października 2011 roku, wraz z powołaniem dra Stelmacha do służby na etacie wykładowcy w uczelni wojskowej. W latach 2011 – 2018 był zatrudniony w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu (od 1 października 2017 r. po zmianie nazwy uczelni w Akademii Wojsk Lądowych) na stanowiskach wykładowcy i adiunkta, pełniąc również czasowo obowiązki Szefa Katedry Bezpieczeństwa Narodowego. O rozwoju naukowych zainteresowań w okresie służby w WSO WL świadczy uzyskanie stopienia doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie, nadanego uchwałą Rady Wydziału Bezpieczeństwa Wewnętrznego Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie z dnia 16 września 2014 r.

Od 2018 r. do chwili obecnej dr Jarosław Stelmach jest zatrudniony w Wyższej Szkole Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie na stanowisku adiunkta, z powierzonymi funkcjami prorektora ds. współpracy z otoczeniem społeczno-biznesowym (od 1 marca 2023 r.) oraz dziekana Dolnośląskiego Wydziału Bezpieczeństwa i Nauk Społeczno-Prawnych we Wrocławiu (od 30 lipca 2020 r. do 30 września 2023 r.).

Główny obszar zainteresowań badawczych jakim jest problematyka działań antyterrorystycznych i kontrterrorystycznych, została podjęta w badaniach naukowych Habilitanta w wyniku Jego służby w strukturach Wojska Polskiego oraz podczas współpracy z Policją i innymi podmiotami bezpieczeństwa publicznego. Wieloletnia służba w jednostkach aeromobilnych oraz specjalnych i terenowych Żandarmerii Wojskowej pozwoliła mu dostrzec praktyczną sytuację problemową w postaci niedoskonałości i deficytów występujących w obszarze organizacji reagowania instytucjonalnego na miejscu zdarzenia o charakterze terrorystycznym. Zasadniczym problemem zidentyfikowanym wówczas, podczas realizacji szeregu ćwiczeń oraz szkoleń antyterrorystycznych, był niski stopień zorganizowania działań zbiorowych, skutkujący niewykorzystywaniem efektu synergii współdziałających ze sobą elementów systemu antyterrorystycznego. Powiązanie teorii z praktyką to, w mojej

ocenie, ważna umiejętność; aby dokonania naukowe przełożyć wprost na działania instytucji państwowych. Tą umiejętność dostrzec można również w imponującej działalności eksperckiej Habilitanta, realizowanej konsekwentnie w obszarze bezpieczeństwa antyterrorystycznego (głównie w zakresie reagowania na zamachy terrorystyczne) oraz w obszarze bezpieczeństwa publicznego (w zakresie obiektów użyteczności publicznej oraz infrastruktury krytycznej państwa). Oprócz działalności naukowo – badawczej i dydaktycznej potwierdzonej uczestnictwem w 8 programach europejskich Erasmus + (Bułgaria, Hiszpania, Słowacja, Turcja), ważnym elementem rozwoju osobistego i zawodowego, było ukończenie wielu kursów i szkoleń z obszaru bezpieczeństwa, które miały wpływ na poszerzenie wiedzy, zdobycie doświadczeń i nowych kompetencji m.in. negocjacje policyjne (USA), kurs dla dowódców operacji policyjnych, szkolenie w zakresie wykonywania zadań kierownika imprez masowych czy kursy organizowane przez amerykańską agencję FEMA.

3. Ocena osiągnięcia naukowego, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy

Kandydat wskazał jako osiągnięcie w postępowaniu habilitacyjnym stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny monografię pt. „*Zamachy terrorystyczne. Istota i koncepcja reagowania*”, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2023, ISBN 978-83-8270-233-0, 456 stron. Recenzje wydawnicze sporządzili prof. dr hab. Bogdan M. Szulc oraz dr hab. Tomasz Aleksandrowicz, prof. Akademii Policji w Szczytnie.

Znaczenie problematyki

Bezprecedensowy zamach terrorystyczny 11 września 2001 r. zmienił filozofię bezpieczeństwa w wielu obszarach funkcjonowania społecznego, a zjawisko terroryzmu stało się zasadniczym paradygmatem determinującym systemy ochrony przez ostatnie dwie dekady. Podjęcie tego tematu i jego zrealizowanie jest ważne dla dyscypliny nauk o bezpieczeństwie przede wszystkim dlatego, że terroryzm jest wciąż fenomenem dynamicznym. Dostarcza wciąż nowego materiału empirycznego do badań naukowych, w tym, do konfirmacji i dyskonfirmacji wcześniejszych eksplikacji, ich potwierdzeń i falsyfikacji, aby zwiększać stopień prawdziwości tej wiedzy, w szczególności w wymiarze hermeneutyki podejścia do reagowania na zamachy terrorystyczne. Ciągłe zmieniające się *modus operandi* sprawców zamachów terrorystycznych wymaga aktualizacji chociażby już tylko tego obszaru wiedzy, bowiem systemy reagowania miały i mają jeden cel powszechny; odpowiedzieć na internalizację terroryzmu poprzez internacjonalizację represji. Instrumenty reagowania dotyczą zdefiniowanych metod działalności terrorystycznej, nie zaś samego zjawiska. Ponadto, jak słusznie zauważył Habilitant, pomimo istnienia na rynku wydawniczym wielu publikacji naukowych, dotyczących działań antyterrorystycznych i kontrterrorystycznych w Polsce, brak jest komplementarnego podejścia do systemu reagowania państwa na zamachy terrorystyczne, w szczególności z propozycją nowatorskiej koncepcji w podejściu projektowym.

Warstwa metodologiczna

Kwestie metodologiczne Autor usytuował w rozdziale „Wstęp”. Rozpoczynając od określenia przedmiotu badań, którym jest „organizacja reagowania na zamachy terrorystyczne w Polsce rozpatrywana w wymiarze diagnostycznym i projektowym” (s. 10), dalej dokonano kontekstualnych (ontologicznych) wyjaśnień motywacji podjętych badań oraz przeglądu i analizy literatury przedmiotu. Ten zabieg pozwolił Autorowi uświadomić sobie znaczenie podjętych badań i określić tzw. lukę badawczą; niedobory badań w obszarze reagowania na zamachy terrorystyczne w Polsce (s.14) i znaleźć własną drogę badacza konceptualizując zamiar badawczy (s.16). Przy tej okazji, w mojej opinii „luka badawcza” nie jest „szczęśliwym” określeniem, choć przyjętym w literaturze metodologicznej. Osobiście skłaniam się ową „lukę” określać znacznym wkładem w rozwój danej dyscypliny naukowej, co ma skojarzenia raczej wartości dodanej niż wypełnienia jakiejś niewiadomej „dziury”.

Tylko w części udanym zabiegiem jest próba zastosowania klasycznej sekwencji formułowania kolejno: przedmiotu badań, celu badań, problemu badawczego, pytań badawczych i hipotezy roboczej.

Sformułowanie problemów badawczych jest ze wszech miar ważnym zabiegiem, wymagającym poważnego namysłu jak i pewnego, całkiem dużego zasobu wiedzy. Jest dojrzałym aktem uświadomienia niewiedzy badacza w przedmiocie poznania i pozytywistyczną dążnością do odkrycia naukowej prawdy. Główny (przez Autora nazywany ogólnym, co jest równoprawnym terminem) problem badawczy został sformułowany w formie pytania: *Jaka organizacja reagowania na zamachy terrorystyczne w Polsce zapewni możliwie najwyższy poziom jego skuteczności, w świetle złożonej i ewoluującej natury zamachów oraz mogących wystąpić w jego trakcie zagrożeń operacyjnych?* Tak postawione zasadnicze pytanie badawcze odpowiada tematowi dzieła określonego w tytule. Problemy szczegółowe odpowiadają założonemu celowi procesu badawczemu i przyjętej strukturze pracy (s.18-19).

Wiele miejsca poświęcił Autor metodologicznym generaliom przywołując liczne teoretyczne aspekty, cytując badaczy zajmujących się tą problematyką, co ma uwiarygodnić przyjęte założenia badawcze i sprawność Autora w posługiwaniu się warsztatem metodologicznym. Tej rozległej wiedzy teoretycznej w obszarze metodologii, Habilitantowi w żadnym razie nie można odmówić, przy tym jednak nie sposób nie dostrzec występujących nieścisłości. Na s. 19 Autor wskazuje cel główny, którym uznał „*zaprojektowanie koncepcji organizacji reagowania państwa na zamachy terrorystyczne, zapewniającej jak najwyższy poziom skuteczności tego reagowania w Polsce, w świetle złożonej i zmieniającej się natury zamachów terrorystycznych oraz zagrożeń operacyjnych mogących wystąpić w jego trakcie*”. Dalej na etapie konceptualizacji zidentyfikowano aspekt poznawczy i utylitarny, który w dalszej części tekstu określony jest jako „wymiar poznawczy” i „kontekst utylitarny celu badań”.

Wymiar i kontekst odnoszą się do jednego zdefiniowanego celu głównego, podczas kiedy Autor pisze o wymaganiu identyfikacji celów szczegółowych, aby osiągnąć cele główne badań. Prościej było, skoro Autor przywołał już Andrzeja Czupryńskiego (przypis 47) sformułować dwa odrębne cele: poznawczy i utylitarny, co porządkowałoby obszar konceptualizacji badań i formułowania celów.

Już samo sformułowanie głównego problemu badawczego, wyznacza ramy jego rozwiązania. Bywa tak, że możemy podać już w momencie jego formułowania mniej lub bardziej ogólną formę hipotez stanowiących przypuszczalne rozwiązania problemu. Przy stawianiu jakiegokolwiek pytania (problemu) zakładamy pewną wiedzę, od której nie sposób abstrahować, a która dotyczy fragmentu rzeczywistości ujmowanego w problemie badawczym. Na mocy tej wiedzy przyjmujemy określone rozstrzygnięcie co do pytań bardziej podstawowych, logicznie wcześniejszych w stosunku do pytania będącego naszym problemem badawczym. To z kolei eliminuje z pola naszych rozważań pewne klasy hipotez na rzecz innych. Sprawia to, że procesy formułowania problemów badawczych i wysuwania przypuszczeń odpowiedzi na nie (hipotez badawczych) są wzajemnie ze sobą związane, zarazem sformułowanie problemów badawczych przesądza w jakimś stopniu stosunek badacza do pytań bardziej podstawowych. Hipoteza oznacza przypuszczenie mające ułatwić (naukowe) wyjaśnienie zjawiska, oparte na wiedzy, domyśle i wyobrażeniu rozwiązania wymagającego sprawdzenia. W tym kontekście brak hipotez w sekwencji koncepcyjnej procesu badawczego jest istotnym mankamentem metodologicznym. I nie wyczerpuje funkcji hipotezy również stwierdzenie odnoszące się do wyboru diagnostyczno-projektowej procedury badawczej, że *„założeniem wyjściowym i niezbędnym do dokonania wyboru procedury badawczej, w maksymalnym stopniu realizującej cel badań, było uznanie reagowania państwa na zamachy terrorystyczne jako zorganizowanego działania traktowanego z perspektywy systemowej, projektowej oraz procesowej”* (s.21).

Udanym zabiegiem jest wprowadzenie do każdego rozdziału zawierające omówienie założeń metodologicznych z układem strukturalnym prezentowanych treści oraz podsumowanie zawierające wypracowane wnioski i uogólnienia. Taki zabieg, mimo że spełnia po części tę funkcję, nie zastępuje jednak podsumowania z bezpośrednim odniesieniem do celów i problemów badawczych oraz hipotez (których w tej dysertacji brakuje), które powinno znaleźć się w zakończeniu.

Na wysoką ocenę z kolei zasługuje adekwatny do realizacji założonego celu dobór metod, technik i narzędzi badawczych, z przejrzystością określoną diagnostyczną i projektową procedurą badawczą (s.22). Autor uwzględnia najnowsze osiągnięcia w sferze teorii przedmiotu, najnowszą literaturę i trendy badawcze, odważnie sięgając do metod badań innych dyscyplin naukowych (np. nauki o zarządzaniu), co czyni badania i ocenianą dysertację interdyscyplinarną, a nie jak twierdzi Autor transdyscyplinarną (s. 23).

Pomimo tych uwag, za nowatorskie należy uznać i docenić zastosowanie koncepcji projektowo – procesowej organizacji hipertekstowej reagowania na zamachy terrorystyczne, niespotykanej dotąd w badaniach przedmiotowych nad działaniami antyterrorystycznymi.

Warstwa merytoryczna

Wstępnej wiedzy o tematyce monografii dostarcza spis treści, który jest zewnętrznym wyrazem planu pracy badawczej. Dzieło ma charakter deskryptywno - analityczno – koncepcyjny, na którego strukturę składają się szczegółowo: wstęp, 3 rozdziały deskryptywne, 2 rozdziały analityczne (diagnostyczne), 1 rozdział koncepcyjny (projektowy), zakończenie, bibliografia, 2 załączniki, spis tabel, spis rycin, spis zdjęć i wykaz skrótów. Struktura pracy jest logiczna i spójna. Z punktu widzenia ilości zastosowanych skrótów i akronimów zasadnym jest umieszczenie jego wykazu na początku pracy.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Zakres i charakter terroryzmu”, jak pisze Autor we wprowadzeniu, miał na celu ustalenie zakresu i charakteru terroryzmu (s.29). Jest to istotny rozdział tworzący siatkę pojęciową dla dalszych badań i rozważań, przy czym ambicją Autora, jak pisze na s. 30 *„nie było (...) odtwórcze korzystanie z dorobku innych naukowców, a krytyczne i sprawne zastosowanie metody analizy porównawczej różnorodnych publikacji naukowych”*. Realizując to zamierzenie Habilitant rzeczywiście dokonał wyboru i analizy porównawczej podstawowych terminów, proponując również własną definicję terroryzmu (s. 35). Zgodzić się należy ze stwierdzeniem, że *„podstawowe pojęcia związane z obszarem badawczym terroryzmu są niezwykle złożone i niejednoznacznie interpretowane. (...) Przyjęcie zdecydowanych granic znaczeniowych pomiędzy pojęciami terroryzmu i zamachu terrorystycznego jest istotne zarówno w znaczeniu teoretycznym , jak i praktycznym”* (s.35). Istotność operacjonalizacyjnego zdefiniowania pojęć na potrzeby badań, określenia granic i dokonania rozróżnień teoretycznych ma fundamentalne znaczenie z punktu widzenia tematyki dzieła, procesu badawczego i zaproponowanej koncepcji reagowania na zamachy terrorystyczne, a może ataki terrorystyczne? Tu pojawia się wątpliwość recenzenta natury ogólnej, ale jak powyżej, również fundamentalnej, dotyczy bowiem całości dzieła i prowadzonych w nim rozważań w oparciu o przyjętą siatkę pojęciową.

Jednym z podjęć definicyjnych jest etapowy (fazowy), a tym samym procesualny (nie procesowy, w ujęciu niniejszego dzieła) charakter zamachu terrorystycznego. W tym procesualnym kontekście zamach terrorystyczny jest planowaną, starannie przygotowaną operacją obejmującą w uproszczeniu: 1) Zamysł na bazie ideologii wpisującej się w odpowiedni nurt terroryzmu; 2) Wybór i rozpoznanie celu; 3) Opracowanie planu, np. wybór metody; 4) Przygotowanie ataku np. rekrutacja, finansowanie, aspekty logistyczne; 5) Wykonanie ataku; 6) Odwrót (z wyjątkiem metody samobójczej); 7) Wykorzystanie ataku (cel propagandowy). Taki fazowy (etapowy)

charakter działań ma swoje konsekwencje terminologiczne. Pod pojęciem „zamach terrorystyczny” będziemy rozumieć cały proces, na który składają się powyższe elementy (etapy), „atak” będzie z kolei finalną, kulminacyjną i najbardziej destrukcyjną częścią zamachu. W takim ujęciu, choć przytoczonym przez Habilitanta w swoich rozważaniach (s. 96) nie mogę się zgodzić, że „zamach” jest synonimem ataku (rozdział 2.2 Istota zamachów terrorystycznych, s.89,). I dalej, ma to również zasadnicze znaczenie w formułowaniu filozofii bezpieczeństwa, organizowaniu systemów ochrony, przeciwdziałania zamachom terrorystycznym i reagowaniu na ataki terrorystyczne, co implikuje konsekwentnie rozumienie pojęć „antyterroryzm” jako wszelkich działań w zakresie zapobiegania, przeciwdziałania i reagowania na zamachy terrorystyczne we wszystkich ich fazach (np. przeciwdziałanie radykalizacji w fazie ideologicznego podłoża, ochrona infrastruktury krytycznej na etapie rozpoznania celu, zapobieganie finansowania terroryzmu czy reglamentacja obrotu towarami podwójnego zastosowania w fazie przygotowania itd.) oraz „kontrterroryzm” odnoszącej się do reagowania i neutralizacji zagrożenia już powstałego w fazie ataku terrorystycznego (nie abstrahując od definicji legalnej). Z tego wynika, że zamach jest szerszy w stosunku do ataku terrorystycznego, który jest etapem zamachu, a antyterroryzm pojęciem szerszym w stosunku do kontrterroryzmu (i zawierającym je). Powyższe uwagi nie oznaczają, że Habilitant przyjął błędne założenia pojęciowe. Uwaga ta oznacza tyle, że definicje te występują w różnych miejscach np. na stronach: 42, 89, 250-251, 278 -279 i innych, są nieostre różnicująco i czasem stosowanie synonimów odnoszących się do reagowania wymaga głębszej refleksji czytającego (np. s. 96). W tym kontekście chociażby czytelniejsze i bardziej adekwatne do tematyki byłoby umieszczenie na dalszych rycinach rozdziału 2.4 (rozwijanych na modelowym wzorcu intensywności sytuacji kryzysowej w aspekcie czasu – ryc. 11) pojęcia „atak” zamiast „kryzys”, co rzeczywiście oddaje charakter przełomowego, kulminacyjnego momentu sytuacji kryzysowej. Każdy autor oczywiście ma prawo do naukowej polemiki i przyjęcia koncepcyjnej siatki pojęciowej (czy słusznej to też podlega naukowej dyskusji i ocenie), niemniej powinna ona być bardzo klarownie i precyzyjnie określona.

W rozdziale 3 zatytułowanym „Typologia metod przeprowadzania zamachów terrorystycznych” Autor zastosował udany zabieg kategoryzacji zamachów (czy też ataków ? - przyp. recenz.) terrorystycznych proponując dwanaście kategorii metod, a wewnątrz nich form i narzędzi, będących znaczącym czynnikiem wpływającym na wymiar zamachu. Wątpliwość budzi kategoria 10 – rozboje (s.134). Sam Habilitant pisze, że ten rodzaj metody działania przestępczego nie jest charakterystyczny dla terroryzmu (s.163), co łącznie z trafną uwagą, że „*konstrukcja ataku terrorystycznego jest złożona i wymaga występowania w niej (...) celu głównego o charakterze zmiany politycznej*” (s.165), czyni niekonsekwencję w wydzieleniu katalogu metod terrorystycznych.¹

¹ Podobną zależność trafnie konstatuje Kuba Jałoszyński: „Tak jak nie można stawiać znaku równości pomiędzy pojęciami „terror” i „terroryzm”, tak też nie można uważać za tożsame pojęć: „przestępczość

Rozdział 4 nosi tytuł „Praktyczny wymiar reagowania państwa na zamachy terrorystyczne” stanowi analizę przypadków zamachów terrorystycznych przeprowadzoną w oparciu o metodę wielokrotnego studium przypadku o charakterze zanurzeniowym. Czytelny układ prowadzenia analiz zawierający w odniesieniu do każdego przypadku te same elementy w kolejności: Metodę, formę i narzędzie; Kategorię w aspekcie czasu; Czas trwania; Środowisko; Sprawcy; Skutki bezpośrednie; Czas identyfikacji zamachu jako terrorystyczny; Źródła wiedzy; Przebieg zdarzenia i Reagowanie na zamach, pozwolił na zbudowanie (również przez porównanie w tych samych kategoriach) ogólniejszych koncepcji nomotetycznych dotyczących wydzielonych procesów reagowania, zaistniałych zagrożeń operacyjnych oraz przyczyn ich powstawania. Znow jednak – uparcie - pojawia się myśl w kontekście terminologicznym, że opisane zdarzenia wymagały realizacji działań reaktywnych w odpowiedzi na zaistniałe w rzeczywistości zdarzenia stanowiące kulminacyjny moment (atak) szerszego procesu (zamachu). Czy zatem były to działania antyterrorystyczne (jak pisze Autor na s.246), czy jednak działania kontrterrorystyczne (zgodnie z definicją na s. 278)? Chętnie poznam stanowisko Habilitanta w tej materii podczas kolokwium habilitacyjnego.

Rozdział 5 „Organizacja reagowania na zamachy terrorystyczne” jest istotną częścią badań diagnostycznych i tym samym wprowadzających do ostatniego rozdziału koncepcyjnego. Istotność tej części dzieła polega nie tylko na bezpośrednim nawiązaniu do tytułowego tematu, zdefiniowania pojęć reagowania, w tym propozycja autorska (s.260), ale przede wszystkim na rzetelnej diagnozie w zakresie stopnia zorganizowania (rozumienie atrybutowe), jak i procesu jego projektowania (rozumienie czynnościowe). Trafne wyszczególnienie czynników składowych mających wpływ na wymiar skuteczności operacyjnej reagowania państwa na zamachy terrorystyczne (s.263-265), wprowadzenie pojęcia „korzystności działania”(s. 266), odważne konstatacje o charakterze formalnej strony wyodrębnienia systemu bezpieczeństwa narodowego (s. 267), ale w szczególności na określeniu odpowiedzialności podmiotowej, oceny prawdopodobieństwa wystąpienia w Polsce zagrożeń operacyjnych i niesprawności reagowania na zamachy terrorystyczne.

Rozdział 6 zawierający najistotniejszą część koncepcyjną zawiera ciekawe i nowatorskie podejście do działań usprawniających organizację reagowania państwa na zamachy terrorystyczne. Sięga bowiem interdyscyplinarnie do metod projektowych (znanych w dyscyplinie nauk o zarządzaniu), uznając (na podstawie wyodrębnionych 5

zorganizowana” i „terroryzm”. Fakt, że zorganizowane grupy przestępcze sięgają po metody, jakimi posługują się terroryści, nie jest dostateczną przesłanką, aby mówić o terroryzmie kryminalnym. Najistotniejszą różnicą pomiędzy przestępczością zorganizowaną a terroryzmem leży w celu działania obranym przez liderów obu działalności oraz jego podłożu”. K. Jałoszyński, *Organy administracji rządowej wobec zagrożeń terrorystycznych. Policja w walce i przeciwdziałaniu terroryzmowi*, Bielsko Biała 2009, s. 13.

warunków, s.322-323), że taki właśnie projekt – reagowanie – powinien być realizowany przez państwo w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego. Podejście procesowe z kolei porządkuje szereg równoległych w układzie pionowym (hierarchicznych) i poziomym (zadaniowym) dynamicznych działań odbywających się na miejscu zdarzenia terrorystycznego. Zidentyfikowane i zdefiniowane siedem procesów zarządzania i dwunastu procesów operacyjnych, opracowanie modelu uroszczonej mapy procesów i struktury macierzowej (podmioty/procesy) reagowania państwa na zamach dla przykładowego *modus operandi*, a przez to dzięki zabiegom konceptualizacyjnym obniżenie wymiaru instytucjonalności i hierarchiczności reagowania na rzecz wzmocnienia elastyczności i współdziałania uważam za istotne osiągnięcie badawcze Autora.

Podstawa źródłowa

Habilitant zgromadził obszerną i adekwatną literaturę przedmiotu, która uwzględniona została w bibliografii na 29 stronach z podziałem na publikacje monograficzne, artykuły naukowe, źródła prawa, publikacje internetowe i inne.

Konkluzja

Pomimo wskazanych uwag, niedociągnięć czy naukowej polemiki z niektórymi tezami zawartymi w monografii, uznaję przedstawione dzieło za wartościowe, nowatorskie i wnoszące istotny wkład w rozwój dyscypliny nauki o bezpieczeństwie.

4. Ocena pozostałego dorobku naukowego oraz aktywności naukowej

Analizując dorobek naukowy Habilitanta dostrzec można spójne i skoncentrowane wokół tematyki szeroko rozumianych działań antykryzysowych, antyterrorystycznych i bezpieczeństwa obiektów użyteczności publicznej, zainteresowania badawcze.

Dorobek naukowy Jarosława Stelmacha po uzyskaniu przez niego stopnia doktora obejmuje według przedstawionej dokumentacji:

- 5 monografii autorskich, w tym rozprawa habilitacyjna;
- 3 monografie współautorskie;
- 6 prac zbiorowych redagowanych przez Habilitanta;
- 9 prac zbiorowych współredagowanych przez Habilitanta;
- 25 rozdziałów w monografiach naukowych;
- 15 artykułów w czasopismach naukowych;
- 18 recenzji prac naukowych.

Spośród publikacji na szczególną uwagę zasługują monografie: *Reagowanie na zamachy. Dobre praktyki i rekomendacje*; *Rozwiązywanie sytuacji kryzysowych w działaniach Policjnych*; *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, stanowiące

niewątpliwie przyczynek do badań rozwiniętych w monografii habilitacyjnej. Tym samym, stwierdzić można, że dorobek naukowo-badawczy Kandydat na doktora habilitowanego tworzył w sposób zgodny z pozytywistycznym paradygmatem rozwoju wiedzy naukowej. Bazując bowiem na kompetencjach empirycznych i teoriach bardziej szczegółowych doszedł do kompetencji eksperckich i autorskiej teorii bardziej ogólnej, a mianowicie, naukowego i pragmatyczno-uitylitarnego modelu projektu reagowania na zamachy terrorystyczne. Zrozumiał jest w kontekście zainteresowań badawczych Habilitanta paradygmat badawczy dotyczący systemu polskiego, nie oznacza to jednak zamykania się w krajowym kręgu publikacyjnym. Dostrzega się niestety nieliczne w obszernym dorobku istotne publikacje o zasięgu wyliczanym punktami według rankingu Ministerstwa właściwego ds. nauki i szkolnictwa wyższego - 1 autorska publikacja wyceniana na 70 punktów (Stelmach J., *The practical dimension of the response of public security institutions to contemporary terrorist attacks*, „Przegląd strategiczny” 2022, nr 15, ISSN: 2084-6991), 1 współautorska publikacja wyceniana na 70 punktów (Jałoszyński K., Stelmach J. *Bezpieczeństwo terrorystyczne czy antyterrorystyczne? W poszukiwaniu prawdy o pojęciach*, „Przegląd Policyjny” 2022, nr 1/145, ISSN: 0867-5708) i 1 współautorska publikacja wyceniana na 100 punktów (Stelmach J., Moch N., *Time in Responding to Terrorist Attacks in Cities*, „Sustainability” 2022, nr 14/24, ISSN: 2071-1050), a wśród nich tylko 2 indeksowane w bazach Web of Science i Scopus, czy też publikacje w językach innych niż polski (6 publikacji).

Niewątpliwie na uznanie zasługuje konsekwencja publikacyjna w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie, tym samym jest to dorobek stanowiący znaczny wkład Autora w rozwój nauk społecznych w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie i znajdujący uznanie nie tylko w środowisku naukowym, o czym świadczą liczne (50) rekomendacje, referencje, podziękowania i wyrazy uznania od administracji państwowej, sektora gospodarczego i innych interesariuszy. Jest to dorobek tworzony z zaangażowaniem, pełnym oddaniem aktywności poznawczej i jej ścisłym powiązaniem z praktyką, o czym świadczy 67 przeprowadzonych szkoleń i treningów dla uczelni, administracji publicznej i sektora gospodarczego; ponad 25 przeprowadzonych audytów bezpieczeństwa fizycznego na zamówienie zewnętrznych interesariuszy; wykonanie ponad 80 planów ochrony obowiązkowej i ponad 80 załączników antyterrorystycznych dla obiektów typu banki, muzea, przedsiębiorstwa wodno-kanalizacyjne itp.; wykonanie eksperckiej analizy bezpieczeństwa fizycznego obiektu Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie na rzecz Polskiej Izby Ochrony oraz udział w charakterze eksperta zewnętrznego w pracach zespołu zadaniowego przy Międzyresortowym Zespole ds. Zagrożeń Terrorystycznych na rzecz opracowania standardów zabezpieczeń antyterrorystycznych i reguł współdziałania związanych z ochroną Infrastruktury Krytycznej.

Równie bogata jest aktywność konferencyjna Habilitanta, ściśle związana z głównym nurtem zainteresowań badawczych, na którą składa się ponad 60 wystąpień

naukowych na 39 konferencjach szczebla ogólnopolskiego i 16 konferencjach międzynarodowych oraz 37 razy pełnione funkcje m.in. przewodniczącego i członka komitetu naukowego oraz członka komitetu organizacyjnego. Podobnie jak w przypadku publikacji, zasięg tych wystąpień ocenić należy na poziomie krajowym, mimo udziału również w konferencjach międzynarodowych organizowanych przez ośrodki krajowe, co sensu stricto nie stanowi jednak o zasięgach międzynarodowych prezentowanych badań, choćby z uwagi na roboczy język (polski) tychże konferencji i wystąpień. W kontekście tak dużej aktywności naukowej i widocznej pasji organizatorskiej, a przy tym potwierdzoną zaawansowaną znajomość języka angielskiego (na poziomie 3 wg normy STANAG 6001) dziwi dość niski stopień umiędzynarodowienia interesujących i cennych badań prowadzonych w projektach samodzielnych, statutowych i częściowo finansowanych ze środków MNiSW (łącznie 10 projektów, bez udziału w projektach finansowanych na drodze konkursów, co nie jest zarzutem gdyż wymóg ten ustawowo odnosi się do postępowań o nadanie tytułu profesora). W tym miejscu należy jednak podkreślić i docenić zainicjowanie i współorganizowanie ciągłego wydarzenia (do tej pory cyklu pięciu kongresów naukowych), pod obecnie już rozpoznawalną nazwą „SAFE PLACE” poświęconym tematyce bezpieczeństwa obiektów użyteczności publicznej i infrastruktury krytycznej państwa. W swojej działalności zawodowej i naukowej wielokrotnie wyróżniany.

Podsumowując, jak zaznaczono na wstępie i wynika z powyższej analizy, dorobek naukowy dra Jarosława Stelmacha, jak i Jego aktywność naukowa jest spójna i niemal całościowo zawiera się w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie w nurcie badań, który Habilitant, co bardzo cenne, łączy w sposób naukowy i praktyczny. Ponadto analiza działalności organizacyjnej pozwala zauważyć, że Habilitant potrafi nie tylko samodzielnie realizować ważne zadania naukowe i dydaktyczne, ale także organizować zespoły ludzi i w sposób kompetentny kierować nimi w celu osiągnięcia zaplanowanych celów teoretycznych, praktycznych i koncepcyjnych. Jestem przekonany, że przy odpowiednim wsparciu i ukierunkowaniu jest w stanie ulokować swój potencjał, niewątpliwym, acz na tym etapie rozwoju naukowego nie dość rozwinięty, w obszarze również umiędzynarodowienia swoich badań poprzez publikacje i zagraniczne wystąpienia konferencyjne, a także poprawy (dostatecznych) parametrów danych naukometrycznych.

Konkludując, uważam że pomimo wskazanych niedociągnięć i braków, z których najbardziej zauważalnym jest zasięg publikacji i umiędzynarodowienie badań, to dorobek naukowy, wysoka aktywność naukowa, ekspercka i organizacyjna pozwalają wystawić Habilitantowi w tym punkcie ocenę pozytywną.

5. Wniosek końcowy

Na podstawie art. 221 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2019 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) po dokonaniu wnikliwej oceny przedłożonej przez ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego dra Jarosława Stelmacha dokumentacji wraz z dorobkiem naukowym stwierdzam, że wskazana przez Habilitanta monografia pt. „*Zamachy terrorystyczne. Istota i koncepcja reagowania*”, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2023, ISBN 978-83-8270-233-0, 456 stron, z recenzjami wydawniczymi sporządzonymi przez prof. dr hab. Bogdana M. Szulca oraz dr hab. Tomasz Aleksandrowicza, prof. Akademii Policji w Szczytnie, **spełnia wymagania określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2019 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) oraz stanowi znaczący wkład w rozwój dyscypliny naukowej nauki o bezpieczeństwie.**

Tym samym **oceniłam pozytywnie** starania dra Jarosława Stelmacha o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie i wnoszę o dopuszczenie do dalszych etapów tegoż postępowania.

dr hab. Adrian Siadkowski, prof. AWSB